

Dr Maria Łukaszek

Katedra Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacyjnej

Wydział Pedagogiczny

Uniwersytet Rzeszowski

Mgr Joanna Dworakowska, Doktorantka

Katedra Pedagogiki Społecznej i Pedagogiki Opiekuńczej

Instytut Pedagogiki

Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

Jana Pawła II

Świadczenie usług seksualnych jako zagrożenie rozwoju młodzieży. Opinie nauczycieli na temat prostytuowania się uczniów

Abstract:

Providing sex services as a threat to the development of adolescents – teachers' opinions on student prostitution

The article shows the results of the research carried out on a sample of secondary school teachers in Rzeszów (N=85) on providing sex services by school students. It was stated that 14% of the opinions are stigmatising, 66% reasonable and 20% of them aim at justifying the behaviour. According to the respondents, the main reasons for teenage prostitution are the following: eroticizing social media, teenagers' materialistic attitude and traits resulting from the development period. The research participants do not mention the socializing impact of family and school. They neither see any link between providing sex services and the family or school status. Speaking of prostitution aetiology, the respondents also overestimate external factors and minimize students' own commitment. On one hand, teachers opt for severe institutional sanctions for students serving sex services, but on the other hand, they expect the school to provide more counselling services.

1. Wprowadzenie

Świadczenie usług seksualnych przez osoby niepełnoletnie stanowi poważne zagrożenie dla ich rozwoju, szczególnie w obszarze psychoseksualnym. Chodzi zarówno o konsekwencje w sferze fizycznej (np.: choroby przenoszone drogą płciową, uzależnienia, obrażenia będące wynikiem przemocy ze strony klientów), jak i psychicznej (powstanie skryptów seksualnych sprzecznych z seksualną normą partnerską) i społecznej (głównie stygmatyzacja) (szerzej tabela 1.).

Do najczęstszych, a zarazem najbardziej dotkliwych skutków dla osób prostytuujących się zalicza się: zakażenia HIV i zarażenia innymi chorobami przenoszonymi drogą płciową, przed którymi osoby niedojrzałe, zwłaszcza

dziewczęta, mają mniejszą biologiczną barierę ochronną (Simpkins, Siberry, Hutton, 2011, s. 33)¹, dodatkowo, z racji wieku nie są zdolne do adekwatnej oceny ryzyka poszczególnych sytuacji seksualnych (Bancroft, 2011, s. 477).

Ważna jest świadomość, że w wyniku doświadczeń prostytuowania się powstają specyficzne skrypty seksualne, czyli stałe modele, wzory aktywności w relacjach między partnerami oraz oczekiwania wobec zachowań partnera a także utrwalone przekonania o zasadności podejmowania określonych działań w sferze seksualnej (Metts, Spitzberg, 1996, s. 49–91; por. także: Krahe, Tomaszewska-Jedrysiak, 2011, s. 697-712). Skrypty te są akceptowane, a nawet uznawane za normę komercyjnej aktywności seksualnej. Oznacza to przyzwolenie na łamanie seksualnej normy partnerskiej.

Świadczenie seksualnych usług przez niepełnoletnich wiąże się przecież z łamaniem wszelkich wyznaczników tej normy: dojrzałości partnerów, obustronnej akceptacji, dążenia do uzyskania rozkoszy przez oboje partnerów, nieszkodzenia zdrowiu. Przede wszystkim zaś dążenia do rozbudowania oraz pogłębienia więzi i relacji intymnej z partnerem.

K. Imieliński (1986) podkreśla, że „kontakt seksualny jest tym bardziej zbliżony do normalnego, im bardziej w wyniku jego zostaje pogłębiona więź łącząca partnerów” (tamże, s. 136, 145).

Jak wynika z licznych badań, świadczenie usług seksualnych przez adolescentów współwystępuje z całym zespołem ryzykownych zachowań, w szczególności z odurzaniem się środkami psychoaktywnymi i przemocą (por. Bancroft, 2011, s. 166; Izdebski, 2012, 624, 629-632; Kowalczyk-Jamnicka, 1998, s. 232; Łukaszek, 2013, s. 226, 244, 252, 259).

Osoby świadczące usługi seksualne sięgają po środki psychoaktywne, aby poradzić sobie z psychologiczną traumą (Sztobryn-Gierciuszkiewicz, 2004), w celu dobrej zabawy (Charkowska, 2012) lub aby dotrzymać towarzystwa klientowi, upić go i w ten sposób uzyskać większe korzyści finansowe (Moczydłowska, 1994).

Można zatem przypuszczać, że w skrypty seksualne adolescentów, którzy świadczyli usługi seksualne wpisana będzie nie tylko usługowa postawa wobec partnera seksualnego i instrumentalne podejście do aktywności seksualnej, ale także akceptacja przemocy i odurzenia jako elementu kontaktu seksualnego.

¹ Ryzyko zarażenia chorobami przenoszonymi drogą płciową i zakażenia HIV u dziewcząt jest większe ze względu na obecność i wrażliwość ektropionu, obszaru nabłonka walcowatego trzonu szyjki macicy na tarczy szyjki macicy, który cofa się w trakcie dojrzewania.

Tabela 1a. Negatywne konsekwencje świadczenia usług seksualnych w świetle badań

Obszar negatywnych konsekwencji świadczenia usług seksualnych	Możliwe konsekwencje	Przykładowe argumenty empiryczne
Sfera fizyczna	zakażenia HIV i innymi chorobami przenoszonymi drogą płciową	<ul style="list-style-type: none"> - wśród 400 przebadanych kobiet u 9 stwierdzono obecność antyciał na wirus HIV, a u 14 obecność choroby przenoszonej drogą płciową (WR) (Izdebski, 2012, s. 529); - z 140 badanych 52 kobiety przyznały, że były chore wenerycznie, przy czym 28 z nich więcej niż jeden raz (Antoniszyn, Marek, 1985, s. 65-68); - 15,4% prostytutek chorowało na choroby weneryczne, z tych 32,4% świadczyło usługi seksualne podczas choroby (Izdebski, Konarkowska-Lecyk, 2000, s. 59-60);
	używanie alkoholu, narkotyków i środków psychotropowych	<ul style="list-style-type: none"> - 78,3% badanych prostytutek było uzależnionych od alkoholu, 70,4% od marihuany, 40% przyjmowało halucynogeny zaś 22% twarde narkotyki (G. Yates i R. Mackenzi za: Moczydłowska, 1994, s. 14); - wśród kobiet zatrudnionych w agencjach towarzyskich alkohol spożywało regularnie 95,8% respondentek, 77,1% podczas pracy paliło papierosy; pod wpływem narkotyków lub leków odurzających świadczyło usługi 11,8% (Izdebski, Konarkowska-Lecyk, 2000, s.57); - co szósta młoda osoba przyjmowała narkotyk (głównie marihuanę) co najmniej raz w miesiącu, 7% używało ich co najmniej raz w tygodniu, 4% używało narkotyków w czasie prostytuowania się, 44% badanych piło alkohol w czasie pracy, przed nią lub po niej w ilościach większych niż zwyczajowo (Jędrzejko, 2006, s. 58-59); - doświadczeń z alkoholem i narkotykami nie miało jedynie 19% badanych (Kurzępa, 2001, s. 138-140); - wśród młodocianych tajwańskich prostytutek 42% nadużywało alkoholu, 17% amfetaminy lub heroiny, 66,5% paliło papierosy. (Lung'a i wsp., 2004, s. 285-291); - spośród młodych chłopców o orientacji biseksualnej lub homoseksualnej, świadczących usługi seksualne dla homoseksualistów 50% nadużywało alkoholu (Ratner i in., 2003, s. 67-74).

Tabela 1b. Negatywne konsekwencje świadczenia usług seksualnych w świetle badań (cd.)

Obszar negatywnych konsekwencji świadczenia usług seksualnych	Możliwe konsekwencje	Przykładowe argumenty empiryczne
	ryzyko nieplanowanej ciąży, komplikacji w przebiegu ciąży i porodu, aborcja	<ul style="list-style-type: none"> - z 240 kobiet 20 respondentek podczas pracy w agencji usunęło ciążę (Izdebski, Konarkowska-Lecyk, 2000, s.60); - w grupie kobiet w wieku 14-20 lat, które były w ciąży, stwierdzono m.in. rzeżączkę (15%), kiłę (6%), zatrucie toksyczne organizmu (28%), przedwczesny poród (22%) (Moczyłowska, 1996, s.14); - stwierdzono u prostytutek częste komplikacje po aborcji (Farley, Kelly, 2000, 29-64);
	doznanie przemocy fizycznej i seksualnej (gwałty)	<ul style="list-style-type: none"> - prostytutki, w szczególności uliczne, są powszechnie narażone na przemoc ze strony klientów (Gilchrist, Cameron, Scoular 2005, s. 390); - 40-70% prostytutek doświadczyło przemocy seksualnej lub fizycznej (Farley, Kelly, 2000, 29-64); - jako dorośli w prostytucji, 82% zostało fizycznie napadniętych; 83% było zagrożonych bronią; 68% zostało zgwałconych podczas pracy jako prostytutki (Farley, Barkan, 1998, s. 37-49); - 84,6% prostytutek było ofiarami lub uczestniczkami zachowań seksualnych o dewiacyjnym charakterze, 5,8% respondentek padło ofiarą gwałtu, 41,3% było molestowanych seksualnie (Kowalczyk- Jamnicka, 1998, s. 163-165); - prostytutki, które odbywały stosunek z klientem będącym pod wpływem narkotyków wskazywały na następujące jego reakcje: agresja, większe oczekiwania (seks oralny, większa liczba zbliżeń), wulgarność, niekonwencjonalne pozycje; 16% było bitych i poniżanych przez partnera (Jędrzejko, 2006, s. 60); - wszystkie prostytutki pracujące w agencji (N=56) doświadczyły ze strony klientów agresji słownej (Ślęzak, 2016, s. 278); - wśród 325 ulicznych prostytutek w Miami stwierdzono, że ponad 40% doświadczyło w ciągu roku poprzedzającego badanie, przemocy ze strony klientów, 25% zostało uderzone, 12,9% zgwałcone, 13,8% grożono użyciem broni (za: Karaś i in., 1992, s. 304); - 45-75% prostytutek było zgwałconych podczas pracy (Miller, Schwartz, 1995, s. 1-23);

Tabela 1c. Negatywne konsekwencje świadczenia usług seksualnych w świetle badań (cd.)

Obszar negatywnych konsekwencji świadczenia usług seksualnych	Możliwe konsekwencje	Przykładowe argumenty empiryczne
Sfera psychiczna	zaburzenia psychiczne	<ul style="list-style-type: none"> - problemy natury psychiatrycznej miało 61,8% prostytutek. (Cavanough i wsp., 2010, s. 141-142); - zespół stresu pourazowego występuje u 16% prostytutek, depresja i zaburzenia lękowe u 18% (Ostrowschi i wsp., 2011, s. 232); - na zespół stresu pourazowego cierpi 68% spośród kobiet, mężczyzn i transseksualistów trudniących się prostytutką (Farley, Barkan, 1998, s. 37-49);
	zaburzenia w sferze emocjonalnej	<ul style="list-style-type: none"> - młodociane prostytutki są niedojrzałe emocjonalnie, cechuje je labilność emocjonalna, reagowanie agresją lub autoagresją w sytuacjach trudnych, niekontrolowaną impulsywnością, konfliktowością; silnie spotęgowane są u nich reakcje lękowe, głównie o przyszłość - pobudzone dodatkowo przez niską samoocенę; dziewczęta posiadają niski poziom poczucia sensu życia, aż 43% spośród nich podejmowało przynajmniej raz próbę samobójczą (Moczydłowska, 1995, s. 267-270); - 47% bezdomnych, nieletnich prostytutek usiłowało popełnić samobójstwo (Adlaf, Zdanowicz, 1999, 639-60);
	poczucie winy, wstydu, upokorzenia	<ul style="list-style-type: none"> - żadna z badanych dziewcząt mówiąc o zachowaniach wywołujących u nich poczucie winy nie użyła terminu „prostitutcja” (Moczydłowska, 1996, s. 16-18); - poczucie wstydu prostitutek wzbudzone jest jedynie krytyczną opinią społeczną, nie zaś ich osobistym przekonaniem, że robiły źle (Moczydłowska, 1996, s. 16-18);
Sfera społeczna	stygmatyzacja (etykietowanie społeczne)	<ul style="list-style-type: none"> - prostytutki deklarują życie w ciągłym strachu o ujawnienie profesji, życie w dwóch światach (codziennym i agencji towarzyskiej), ciągle zmieniają wizerunek w celu ukrycia się (Jędrzejko, 2006, s. 67); - 58% nastolatek winy za wejście na drogę prostytutki upatrują w zewnętrznych sytuacjach społecznych (Moczydłowska, 1996, s. 16-18); - kobiety czują barak aprobaty ze strony społeczeństwa i nieustanny stres związany możliwością ujawnienia świadczenia procederu; wszystkieprostituujące się kobiety niebędące w związku stwierdziły, że nie ujawnią swoich doświadczeń przyszłemu partnerowi (Charkowska, 2012, s. 129, 139-147); - prostytutki rozwijają szereg technik kamuflażu, aby nie zostać zidentyfikowanymi: zmieniają wygląd, konstruują drugą biografię, podejmują się usług w innym miejscu niż mieszkają, zrywają kontakt ze światem „normalsów”; przeżywają przy tym ciągle napięcie psychiczne (Wojciechowska, 2012, s. 137-143);

Tabela 1d. Negatywne konsekwencje świadczenia usług seksualnych w świetle badań (cd.)

Obszar negatywnych konsekwencji świadczenia usług seksualnych	Możliwe konsekwencje	Przykładowe argumenty empiryczne
	zbyt wczesne opuszczanie systemu edukacji, niepowodzenia szkolne	<ul style="list-style-type: none"> - 22% młodzieży świadczącej usługi seksualne nie kontynuuje nauki, 11% ogółu ukończyło edukację na poziomie szkoły podstawowej (Izdebski, 2012, s. 626-631); - 32% badanych kobiet świadczących usługi seksualne nie ma żadnego wyuczonego zawodu, zazwyczaj dotyczy to kobiet do 25 roku życia (Izdebski, 2012, s. 560-568); - 30% prostytutek miało opóźnienie szkolne, 31% poważne trudności z nauką, 51% regularnie wagarowało (Kowalczyk-Jamnicka, 1998, s. 148-157); - u 37,1% nieletnich dziewcząt w wieku 14-17 lat wystąpiła drugoroczność, zaś 50,9% wagarowało (Kowalczyk-Jamnicka, 1999a, s. s. 225-236; 1999b, 54-59, 1999c, s. 40-44);
	wykolejenie społeczne	<ul style="list-style-type: none"> - 7% dziewcząt świadczących usługi seksualne dopuszczało się kradzieży, 26% przynależało do grupy chuligańskiej, 13% do grupy chuligańsko-złodziejskiej, 29% w grupie lokalowej, 17% respondentek dotyczył promiskuityzm seksualny (Jasińska, 1967, s. 28); - 35% młodych kobiet uciekało z domu, 13,5% przynależało do grup chuligańskich lub przestępczych (Kowalczyk-Jamnicka, 1997, s. 153); - dziewczęta często przynależały do subkultury gitowców, szalikowców, pseudosatanistów (Moczydłowska, 1996, s. 13-14);

Źródło: opracowanie własne

Trzeba podkreślić, że udział niepełnoletnich w seksbiznesie stwarza ogromne ryzyko naznaczenia społecznego, które utrudnia a czasami uniemożliwia zerwanie z komercyjną działalnością seksualną i powrót do pełnienia w sposób satysfakcjonujący ról społecznych (por. Jędrzejko 2006, s. 67; Charkowska, 2012, s. 129-147).

Ze względu na to, że świadczenie usług seksualnych przez osoby niepełnoletnie obarczone jest często nieodwracalnymi konsekwencjami, prawo polskie usiłuje chronić w sposób szczególny te osoby. Zgodnie z art. 200 kk wszelkie kontakty seksualne z osobą, która nie ukończyła 15 lat, bez względu na wyrażenie przez nią woli kontaktu seksualnego traktowane są jak przestępstwo. Dodatkowo, zgodnie z Ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982

roku (Dz.U. 1982 Nr 35 poz. 228; Dz. U. z 2018 r. poz. 969), w sytuacji, gdy osoba nie ukończyła 18 lat, zaś zachowanie ma charakter trwałego procederu, należy traktować je jako przejaw demoralizacji i zastosować odpowiednie środki wychowawcze lub poprawcze.

Do przeciwdziałania tragicznym następstwom świadczenia usług seksualnych wyznaczona jest także szkoła. Szeroko pojęta profilaktyka prostytucji wpisana jest w zadania realizowane przez nauczycieli wychowania do życia w rodzinie. Obowiązek prowadzenia tych zajęć został określony w Ustawie o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży z dnia 7 stycznia 1993 r. (Dz. U. poz. 78, z późn. zm.).

Opis działań profilaktycznych i procedury związane z zapewnieniem bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego a także zbiór dobrych praktyk i szczegółowych wskazówek dla szkół, zawiera dokument opracowany w ramach prac Departamentu Wychowania i Kształcenia Integracyjnego Ministerstwa Edukacji Narodowej *„Bezpieczna szkoła. Procedury reagowania w przypadku wystąpienia wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń fizycznych w szkole”* (MEN, 2017).

Rekomendacje i wytyczne zawarte w tym dokumencie zostały przekazane do wdrożenia od sierpnia 2017 roku. Dokument obok innych wskazówek odnoszących się do fizycznych i cyfrowych zagrożeń zawiera opis procedur postępowania „na wypadek wystąpienia przypadków prostytucji w szkole lub wśród uczniów”. Podstawę prawną wytycznych postępowania stanowi art. 18 § 3, art. 203, art. 204 kk.

Podjmując rozważania na temat opinii nauczycieli o prostytucji osób niepełnoletnich należy mieć świadomość zasięgu zjawiska. Z oficjalnych danych policyjnych za lata 2004-2015 (Statystyka Policji) wynika, że średnio z art. 203 kk (zmuszanie do prostytucji, w tym także osób niepełnoletnich) stwierdza się na rok zaledwie 33 takie przestępstwa. Jeśli chodzi o czyny z art. 204 kk (stręczycielstwo, sutenerstwo, kuplerstwo) wynika, że w omawianym okresie ujawniono ich średnio 361 rocznie, z czego tylko 26 dotyczy małoletnich ofiar.

Ten stosunkowo optymistyczny, oficjalny obraz przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości zupełnie nie przystaje do statystyk świadczenia usług seksualnych przez osoby niepełnoletnie, które powstały na bazie badań sondażowych prowadzonych wśród nastolatków. W reprezentacyjnym badaniu Z. Izdebskiego deklarację o podejmowaniu się usług seksualnych złożyło 1,4% badanych: 0,6% dziewcząt i 2,2% chłopców (Izdebski, 2012, s. 624). Ważne jest także, iż kolejne 2,1% chłopców i 2,7% dziewcząt pomimo braku dotychczasowych

doświadczeń tego typu, jest na nie gotowe w przyszłości. Ogółem: 96,1% dziewcząt i 93,1% nigdy nie świadczyło usług seksualnych, ale też nie zamierza tego zrobić (Izdebski, 2012, s. 624). Z ogólnopolskich badań M. Łukaszek prowadzonych wśród zagrożonych niedostosowaniem społecznym lub niedostosowanych nastolatków - wychowanków OHP wynika, że 9,6% badanych: 10,5% chłopców i 6,7% dziewcząt prostytuowało się. Dodatkowo 7,5% chłopców i 6,2 dziewcząt, którzy nie mieli dotychczas takich doświadczeń jest gotowe zrobić to w przyszłości (Łukaszek, 2013, s. 141).

2. Badania własne

2.1. Cel badań

Celem badań prezentowanych w niniejszym artykule jest przedstawienie wiedzy o opiniach specjalistów - nauczycieli na temat przyczyn podejmowania się świadczenia usług seksualnych przez uczniów polskich szkół. Skupiono się również na cechach, które, ich zdaniem, predysponują do stania się przez nastolatków usługodawcami w seksbiznesie oraz sankcji, które powinny być zastosowane wobec uczniów świadczących usługi seksualne.

Zaprezentowane badania zrealizowano w rzeszowskich szkołach średnich. Dobór próby miał charakter losowy. Badaniami objęto 85 nauczycieli: 61 kobiet oraz 24 mężczyzn. Ponad 60% kobiet i 75% mężczyzn nie przekroczyło 40 lat. Większość z nich uznaje się za osoby gorliwe religijnie (respektują i realizują nakazy wiary) - 52% kobiet i 42% mężczyzn lub za osoby wierzące, choć praktykujące okazjonalnie: 38% nauczycielek i 29% nauczycieli. Spośród badanych, niemal trzy czwarte zarówno kobiet jak i mężczyzn to mieszkańcy dużych miast.

W czasie badań jako metodę zastosowano sondaż diagnostyczny, narzędzie stanowił kwestionariusz ankiety. Sondaż miał charakter dobrowolny i anonimowy. Należy zwrócić uwagę, że temat prostytucji nastolatków spotkał się z silnym sprzeciwem zarówno dyrektorów, jak i nauczycieli. Wielokrotnie dyrekcja szkół odmawiała udziału pracowników w pomiarze, nie zezwalając nawet na złożenie nauczycielom prośby o wypełnienie ankiety. Sugerowano, że może to być odebrane przez pedagogów jako poddanie myśli, iż uczniowie danej szkoły świadczą usługi seksualne. Sami nauczyciele także często (z 120 ankiet wypełniono 85) niechętnie i nieufnie podchodzili do tematu. Wyrażali nawet oburzenie, że uważa się ich

uczniów za promiskuitywnych, pomimo tego, że w ankiecie nie dopytywano wcale o uczniów danej szkoły.

2.2. Rezultaty badań

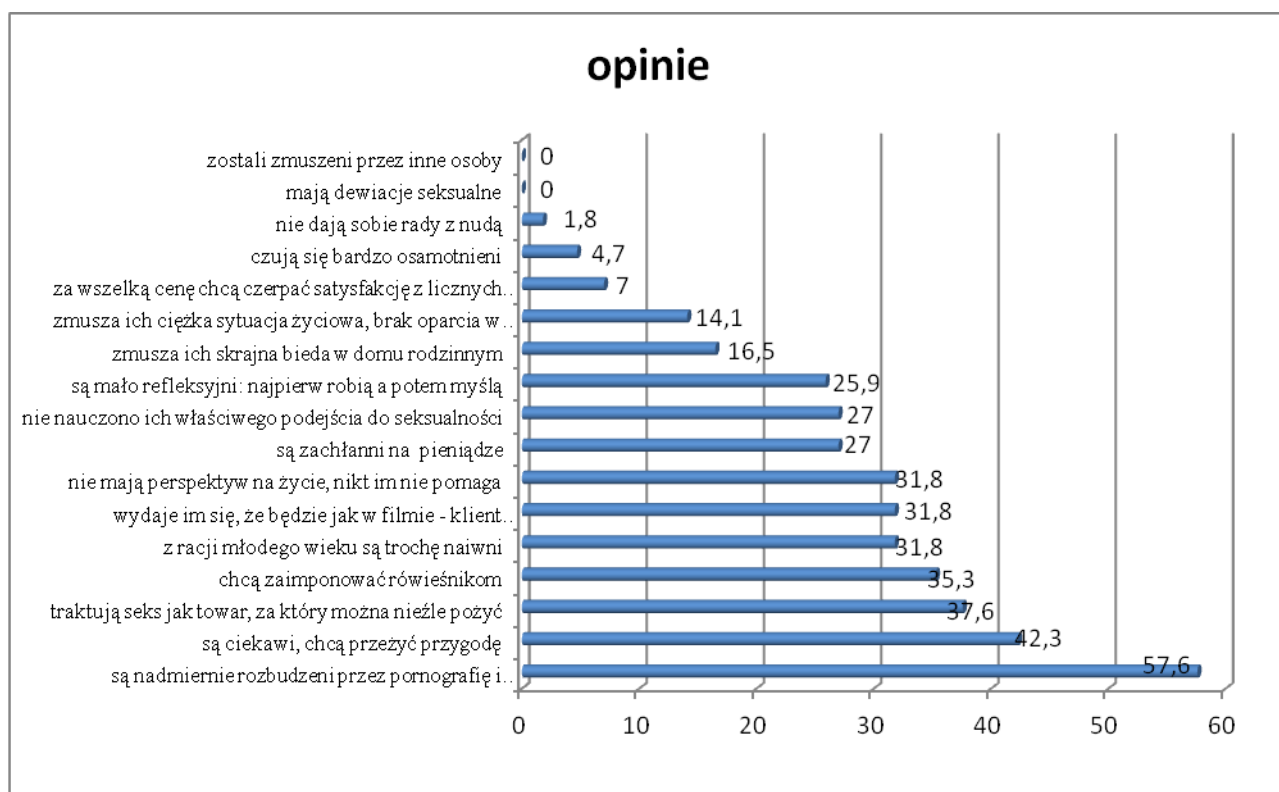
Zebrany materiał pozwolił na dokonanie wstępnego rozpoznania opinii nauczycieli - pracowników szkół średnich w Rzeszowie na temat przyczyn świadczenia usług przez nastolatków, cech, którymi wyróżniają się osoby podejmujące się tego zajęcia oraz sankcji, które powinny, zdaniem badanych, zostać zastosowane przez organy państwa oraz szkołę (Wykres 1)..

Z badań wynika, że nauczyciele upatrują głównych przyczyn wchodzenia uczniów w seksbiznes w erotyzującej roli mediów i pornografii (57,6%). Zaskakujące, iż oddziaływania przekazów medialnych mają, zdaniem dużej części respondentów, większy wpływ niż bieda (16,5%), brak oparcia, czy przemoc w domu rodzinnym (14,1%). Jest to w sprzeczności z dostępnymi wynikami badań, gdzie to właśnie nieprawidłowe postawy rodzicielskie, brak wsparcia emocjonalnego dzieci, chłód emocjonalny ze strony rodziców, zjawiska patologiczne w rodzinie, w szczególności alkoholizm i przemoc, korelowały z podejmowaniem się świadczenia usług seksualnych (por. Moczydłowska, 1995, Kowalczyk-Jamnicka, 1997, Jędrzejko, 2006; Izdebski, Konarkowska-Lecyk, Kurzępa, 2012, Izdebski, 2012, Łukaszek, 2013, Gardian, 2016).

Duża część nauczycieli uważa, iż gotowość nastolatków do świadczenia usług seksualnych wynika z ich materialistycznego podejścia do życia. Badani stwierdzają, że: seks traktowany jest przez nastolatków jak dochodowy towar (37,6%), a dodatkowo młodzież jest zachłanna na pieniądze (27%). Ten wniosek koresponduje z dotychczasowym stanem badań, w których stwierdzono, iż jednym z ważniejszych determinantów wchodzenia na drogę prostytucji jest subiektywne poczucie ubóstwa (por. Bianchi i in. 2007, s. 31, 35; Łukaszek, 2013, s. 75-82).

Istotne jest, że nauczyciele zwrócili uwagę na to, że uwikłanie się przez nastolatków w prostytucję może wynikać z charakterystycznej dla tego okresu rozwojowego ciekawości, chęci przeżywania przygód (42,3%), naiwności (31,8%) oraz impulsywności skutkującej podejmowaniem decyzji bez wcześniejszej, dokładnej analizy zysków i strat (25,9).

Wykres 1. Opinie nauczycieli na temat przyczyn podejmowania się świadczenia usług seksualnych przez uczniów (w%)

Źródło: badania własne

W oparciu o Teoretyczny Model Oceny Ryzyka i Zarządzania Ryzykiem J. Bancrofta (Bancroft, 2000, s. 177–212; Bancroft, 2011, s. 477) można powiedzieć, że adolescenty mają trudności w dokonaniu adekwatnej oceny zagrożeń wynikających z podjęcia aktywności seksualnej, w szczególności o charakterze ryzykownym.

W opiniach respondentów - specjalistów z zakresu pedagogiki pojawia się również odpowiedź, że udział nastolatków w seksbiznesie wynika z braku edukacji na temat seksualności człowieka (27%). Być może ta refleksja wiąże się z doświadczeniami zawodowymi i obserwacją problemów związanych z możliwością efektywnej realizacji przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie. Wciąż jest on bowiem deprecjonowany przez różne środowiska, także rodziców. Stąd organizacja i przebieg tych zajęć uniemożliwiają skuteczne przekazywanie wiedzy i kształcenie właściwych postaw uczniów wobec seksualności, w tym podejmowania zachowań ryzykownych (por. Bieńko, Izdebski, Wąż, 2016).

Tabela 2. Opinie nauczycieli na temat cech, którymi charakteryzują się uczniowie świadczący usługi seksualne

Cechy charakterystyczne dla nastolatków świadczących usługi seksualne	liczba	%
pochodzą zarówno z "dobrych" jak i "patologicznych" domów	71	83,5
pochodzą zarówno z bogatych jak i bardzo biednych rodzin	63	74,1
są to zarówno dobrzy jak i słabi uczniowie	49	57,6
to dobre dzieci, którymi nikt się nie przejmuje i nie zajmuje	29	34,1
posiadają umiejętności zdolności podobne jak rówieśnicy	22	25,9
byli w dzieciństwie wykorzystywani seksualnie	21	24,7
brak im asertywności	20	23,5
chcą zaistnieć przez swoje bujne i wyuzdane doświadczenia seksualne	19	22,4
nawet na co dzień ubierają się, aby podkreślić walory seksualne	18	21,2
są zdolni, osiągają zadowalające wyniki w nauce	17	20,0
przejawiają powierzchowność myślenia, prymitywizm umysłowy	14	16,5
są bardzo biedni i z tego powodu zmuszają się do tego procederu	13	15,3
są odepchnięci przez grupę rówieśniczą	10	11,8
przyjmują postawę outsiderów, alienują się z grupy rówieśniczej	9	10,6
są przyzwyczajeni do wygod	8	9,4
są bardzo wrażliwi, za wszelką cenę chcą pomóc finansowo rodzinie	7	8,2
zachowują się ciągle w sposób wyzywający i wulgarny	7	8,2
odczuwają poczucie niskiego statusu materialnego	7	8,2
to osoby bardzo zdemoralizowane wywierające negatywny wpływ na rówieśników	5	5,9
to osoby z marginesu społecznego	4	4,7
świadczaniem usług seksualnych zajmują się tylko dzieci alkoholików, złodziei lub prostytutek	3	3,5
są nadmiernie rozpieszczeni	2	2,4
są nadmiernie rozerotyzowani w porównaniu z rówieśnikami	2	2,4

Źródło: badania własne

W odpowiedziach respondentów zwraca uwagę fakt, iż żadna z osób nie dostrzegła związku pomiędzy wchodzeniem przez uczniów na drogę prostytucji z nadużyciami seksualnymi. Z literatury wiadomo przecież, że osoby świadczące usługi seksualne były w znacznym odsetku ofiarami przemocy seksualnej. J. Moczydłowska twierdzi, że było to 30% (1996); Z. Izdebski - 45,8% (2012, s. 644), J. Schifter podaje, że 30% chłopców z nich było ofiarami kazirodztwa (1998, s. 23). Jak stwierdził J. Kurzępa prostytuujący się w dużym odsetku inicjowali seksualnie wbrew swojej woli np.: w wyniku uwiedzenia przez partnera (21% dziewcząt, 22% chłopców), uwiedzenia przez dorosłego (17% dziewcząt, 16% chłopców) (Kurzępa, 2001, s. 153). Z badań Z. Izdebskiego wynika, że 15% osób, które weszły na drogę prostytucji zostało do tego namówionych przez kogoś dorosłego, zaś 6,7% było zmuszone do świadczenia usług (Izdebski, 2012, s. 647).

Z badań wynika, że większość nauczycieli jest przekonana, że ani status społeczny rodziny ani status ucznia nie koreluje z podejmowaniem płatnych usług seksualnych (tabela nr 2). Ta opinia wydaje się nie być słuszna w kontekście badań nad zjawiskiem prostytucji. Przykładowo Z. Izdebski stwierdził, że rodzice większości nastolatków świadczących usługi seksualne zajmowali w większości stanowiska wykwalifikowanych robotników, choć zdarzali się też nauczyciele lub pracownicy mundurowi. Ponad 27% nastoletnich prostytutek poinformowało, że przynajmniej jedno z rodziców było bezrobotne (Izdebski, 2012, s. 628).

M. Jędrzejko wykazał, iż sytuacja materialna rodzin osób świadczących usługi seksualne postrzegana jest przez nich jako zła -53% lub przeciętna - 24% (Jędrzejko, 2006). Z eksploracji M. Łukaszek wynika, że do świadczenia usług seksualnych przyznają się częściej nastolatki, które mieszkają z ojcem i macochą, część czasu z matką a część z ojcem oraz mieszkające samotnie, osoby oceniające styl kierowania wychowawczego w rodzinie jako autokratyczny, z poczuciem całkowitego braku wsparcia w rodzinie (Łukaszek, 2013, s. 161-187).

Jeśli chodzi o naukę szkolną osób prostytuujących się to M. Kowalczyk-Jamnicka wykazała, że 30% z nich miało opóźnienie szkolne, 31% poważne trudności z nauką, 51% regularnie wagarowało (Kowalczyk-Jamnicka, 1998). Z. Izdebski stwierdził, że 32% dorosłych prostytutek (25 lat) nie ma żadnego wyuczonego zawodu (Izdebski, 2012, s. 560-568).

Z prezentowanych badań wynika, że stosunkowo niewielki odsetek nauczycieli jest przekonany, że osoby świadczące usługi seksualne posiadają negatywne cechy i są skłonne do negatywnych zachowań.

Z badań opinii nauczycieli wynika także, że dostrzegają oni, iż uwarunkowaniem podejmowania przez nastolatków usług seksualnych mogą być: brak wsparcia i traumatyczne przeżycia. Podają, że uczniowie świadczący usługi to: "dobre dzieci, którymi nikt się nie przejmuje i nie zajmuje" (34,1%), ofiary przemocy seksualnej (24,7%), osoby odepchnięte przez środowisko rówieśnicze (11,8%). Respondenci zwrócili również uwagę na niskie kompetencje społeczne prostytuujących się uczniów - brak umiejętności asertywnego reagowania (23,5%).

Podczas badań próbowano poznać poglądy nauczycieli na temat kar, które należałoby wymierzyć nastolatkom świadczącym usługi seksualne. Ogółem 33% respondentów popiera pogląd, że należy ustalić drastyczne kary instytucjonalne, z czego 57% zdecydowanie opowiada się za tym rozwiązaniem. Tylko 16,5% badanych stanowczo sprzeciwia się takim rozwiązaniom (Wykres 2).

Pomimo oczekiwania przez respondentów drastycznych, systemowych konsekwencji stosowanych wobec uczniów świadczących usługi, to na poziomie szkoły proponują w większości rozwiązania wspierające ucznia w trudnej sytuacji: rozmowy i pomoc w podjęciu terapii (88,2%), uświadomienie szkodliwości podejmowanych działań (69,4%) oraz rozmowy z rodzicami, którym udziela się porad (63,5%). Spośród dotkliwych sankcji najczęściej wymieniano zawieszenie w prawach ucznia (15,3%) oraz (14,1%) usunięcie ze szkoły.

Dla klarowności obrazu diagnostycznego wszystkie opinie nauczycieli na temat prostytucji uczniów zostały zakwalifikowane (metoda sędziów kompetentnych) do trzech kategorii: opinie usprawiedliwiające, racjonalne i potępiające. Według oceny sędziów kompetentnych² w ankiecie znalazło się: 22 odpowiedzi potępiających, 18 odpowiedzi racjonalnych, 17 odpowiedzi przychylnych, usprawiedliwiających. Przyporządkowano im wartości liczbowe kolejno: 2, 1, 0 punktów.

Ogółem stwierdzono, że opinie 14,1% badanych można zakwalifikować jako piętnujące osoby świadczące usługi seksualne, 65,9% jako racjonalne, oraz 20% jako usprawiedliwiające.

Wykazano, że poglądy piętnujące są charakterystyczne dla:

- kobiet -19,7% ($\chi^2=32,1$; $\chi^2_{0,01;2}=9,2$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,5$),
- osób przed 30 rokiem życia - 34,5% ($\chi^2=20,7$; $\chi^2_{0,01;6}=16,8$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,4$),

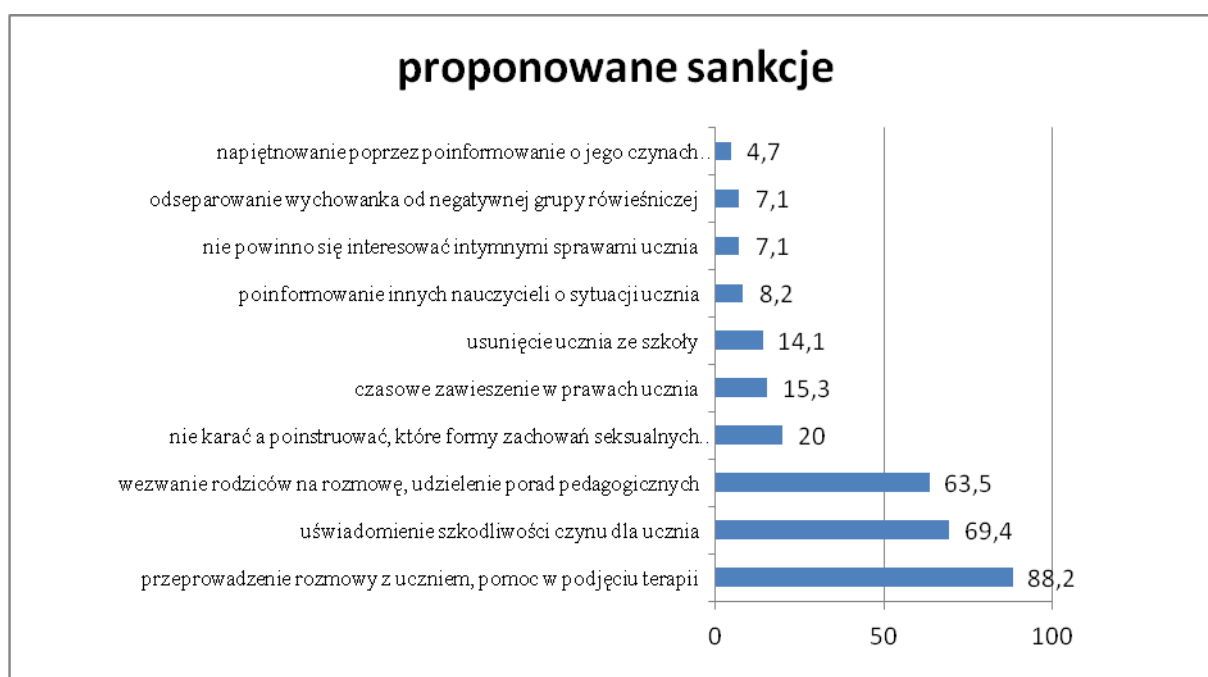
² Uczestnicy seminarium dyplomowego realizowanego na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego pod kierunkiem dr M. Łukaszek.

- wierzących i niepraktykujących- 44,4% ($\chi^2=33,3$; $\chi^2_{0,01;6}=16,8$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,5$),
- mieszkańców wsi - 63,65 ($\chi^2=73,8$; $\chi^2_{0,01;4}=13,3$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,7$),

Opinie usprawiedliwiające w wyższym odsetku wyrażali:

- mężczyźni - 58,3% ($\chi^2=32,1$; $\chi^2_{0,01;2}=9,2$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,5$),
- osoby niewierzące -80% ($\chi^2=33,3$; $\chi^2_{0,01;6}=16,8$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,5$),
- nauczyciele w wieku 41-50 lat -37,5% ($\chi^2=20,7$; $\chi^2_{0,01;6}=16,8$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,4$),
- mieszkańcy małych miast -100% ($\chi^2=73,8$; $\chi^2_{0,01;4}=13,3$; $H_1 \neq 0$; $r_c=0,7$).

Wykres 2. Opinie nauczycieli na temat sankcji, które powinny zostać zastosowane względem ucznia świadczącego usługi seksualne (w%)

Źródło: badania własne

Wnioski

Inspiracją do podjęcia się badań opinii nauczycieli szkół średnich na temat prostytutki uczniów było przekonanie, iż pedagodzy, z racji posiadanych kompetencji zawodowych i pozostawania w ciągłej relacji z młodzieżą, stanowią ogromny potencjał w przeciwdziałaniu wchodzeniu wychowanków w seksbiznes. Nie należy także pomijać faktu, że wielu z nich cieszy się wśród adolescentów autorytetem wychowawczym, czasami większym niż sami rodzice.

Z zaprezentowanych badań wynika, iż przyczyn świadczenia usług seksualnych przez uczniów, nauczyciele upatrują głównie w erotyzującym działaniu przekazów medialnych oraz materialistycznych postawach nastolatków. Zwracają także uwagę na niedojrzałe postawy nastolatków wobec życia, które są charakterystyczne dla okresu adolescencji: ciekawość nowych wrażeń, chęć przeżywania przygód, impulsywność i brak refleksyjności podczas podejmowania decyzji dotyczącej aktywności seksualnej. Ważne jest, że wbrew wiedzy naukowej o zjawisku prostytucji, (którą jako pedagodzy powinni posiadać) nie doceniają wagi wpływów socjalizacyjnych: rodziny oraz szkoły.

W wyniku eksploracji stwierdzono, że respondenci nie dostrzegają związku pomiędzy statusem społecznym rodziny prostytuujących się nastolatków ani statusem ucznia a podejmowaniem płatnych usług seksualnych. To przekonanie jest w sprzeczności z dostępną wiedzą naukową (por. Kowalczyk-Jamnicka, 1998; Jędrzejko, 2006; Izdebski, 2012; Łukaszek, 2013). Wydaje się, że nauczyciele są również bardziej skłonni do dostrzegania zewnętrznych, negatywnych czynników popychających nastolatków na drogę prostytucji (np. brak wsparcia i traumatyczne przeżycia) niż cech osobowościowych uczniów.

Niespójne wydają się poglądy nauczycieli dotyczące społecznych sankcji wobec prostytucji nieletnich. Z jednej strony 33% badanych popiera drastyczne, instytucjonalne kary, z drugiej zaś jako oddziaływania szkoły proponuje głównie rozmowy z uczniami i ich rodzicami. W czasie tych rozmów należy, zdaniem respondentów, przekonywać prostytuujących się uczniów i ich rodziców, że działalność ta jest szkodliwa i doradzać zrezygnowanie z niej. Ogółem aż 20% respondentów jest skłonnych do usprawiedliwiania świadczenia usług seksualnych przez nieletnich.

Diagnoza opinii nauczycieli na temat świadczenia usług seksualnych przez uczniów pokazała, że pedagodzy mają różnorodne, często nie mające żadnego racjonalnego ani naukowego uzasadnienia, opinie na temat zjawiska. Sytuacja taka nie sprzyja konstruowaniu przez nich efektywnych programów profilaktycznych przeciwdziałających świadczeniu usług seksualnych przez uczniów. Koniecznością jest zatem zweryfikowanie wiedzy i przekonań nauczycieli o prostytucji nieletnich i urealnienie obrazu zjawiska w oparciu o aktualny stan badań naukowych.

Bibliografia:

- Adlaf EM, Zdanowicz YM. (1999) A cluster-analytic study of substance problems and mental health among street youths, *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 25(4), . 639-660.
- Antoniszyn M., Marek A. (1985), *Prostytucja w świetle badań kryminologicznych*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Bancroft J. (2000), Individual differences in sexual risk taking. (w:) *The Role of Theory in Sex Research*. Bancroft J (red.), s. 177–212, Bloomington: Indiana University Press.
- Bancroft J. (2011), *Seksualność człowieka*. Wrocław: Elsevier Urban & Partner.
- Bianchi G., Popper M., Luksik I. (2007), *Między popytem a podażą - regionalna analiza podaży i popytu na usługi seksualne i handel ludźmi na Węgrzech, w Polsce, na Słowacji i w Słowenii*. Wydawnictwo: Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji (IOM).
- Bieńko M., Izdebski Z., Wąż K. (2016), *Edukacja seksualna w polskiej szkole. Perspektywa uczniów i dyrektorów*. Warszawa: Difin SA.
- Cavanaugh C. E., Hedden S. L., Latimer W.W. (2010), Sexually transmitted infections among pregnant heroin- or cocaine- addicted women in treatment: the significance of psychiatric comorbidity and sex trade, *Int J STD AIDS*, 21(2), s. 141-142.
- Charkowska K. (2010), *Zjawisko prostytucji w doświadczeniach prostytuujących się kobiet*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Diclemente R., Wingood G. M., Crosby R. A., Brown R. K. (2001), A Prospective Study of Psychological Distress and Sexual Risk Behavior Among Black Adolescent Females, *Pediatrics*, 108(5), s. 85-91.
- Dorias M. (2005), *Dorais, The World of Male Sex Workers*, Montreal: McGill-Queen’s University Press.
- Farley M., Barkan H. (1998), Prostitution, Violence, and Posttraumatic Stress Disorder, *Women & Health*, Vol. 27 (3), s. 37-49, https://doi.org/10.1300/J013v27n03_03.
- Farley M., Kelly V. (2000), Prostitution: a critical review of the medical and social sciences literature, *Women & Criminal Justice*, Vol. 11 (4), s. 29-64.
- Gardian-Miałkowska R., (2016), *Fenomen męskiej prostytucji w Polsce*. Warszawa: Difin SA.
- Gilchrist G., Cameron J., Scoular J. (2005), Crack and Cocaine use Among Female Prostitutes in Glasgow: Risky Business, *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 12 (5), s. 381-391.
- Imieliński K. (1986), *Zarys seksuologii i seksiatrii*, Warszawa: PZWL.
- Izdebski Z. (2012), *Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze*, Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Izdebski Z., Konarkowska-Lecyk A. (2000), Zachowania seksualne kobiet świadczących usługi seksualne, (w:) *Zachowania seksualne kobiet świadczących usługi seksualne, mężczyzn homoseksualnych i osób uzależnionych od narkotyków*, Z. Izdebski (red.), s. 21-70, Zielona Góra: Organon.
- Izdebski Z., Ostrowska A. (2003), *Seks po polsku. Zachowania seksualne jako element stylu życia Polaków*, Warszawa: Wydawnictwo MUZA S.A.

- Izdebski Z., Walendzik A. (2000), Zachowania seksualne osób uzależnionych od środków odurzających, (w:) *Zachowania seksualne kobiet świadczących usługi seksualne, mężczyźni homoseksualnych i osób uzależnionych od narkotyków*, Z. Izdebski (red.), s. 9-20, Zielona Góra: Organon.
- Jasińska M. (1967), *Proces społecznego wykolejenia młodocianych dziewcząt*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Jędrzejko M. (2006), Prostyytucja – skala i charakter zjawiska w świetle badań (w:) *Prostyytucja jako problem społeczny, moralny i zdrowotny*, M. Jędrzejko (red.), s. 49-71, Pułtusk-Warszawa: Wydawnictwo Akademii Humanistycznej.
- Karaś Z., Blok R., Zabel J., Żaba Cz. (1992), Seroepidemiologiczne badania w kierunku cytomegalii i różyczki u kobiet ciężarnych i trudniących się nierządem, *Przegląd Epidemiologiczny*, nr 4, s. 303-307.
- Kowalczyk-Jamnicka M. (1997), Wczesna aktywność seksualna a uprawianie nierządu, *Problemy Rodziny*, nr 5-6, s. 59-63.
- Kowalczyk-Jamnicka M. (1998), *Spółeczno-kulturowe uwarunkowania prostytucji w Polsce*, Bydgoszcz: WSP.
- Kowalczyk-Jamnicka M. (1999a), Psychospołeczne uwarunkowania prostytucji nieletnich dziewcząt (w:) *Psychospołeczne uwarunkowania zjawisk dewiacyjnych wśród młodzieży w okresie transformacji ustrojowej w Polsce* H. Machel, K. Wszeborowski (red.), s. 225-236, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Kowalczyk-Jamnicka M. (1999b), Środowiskowe uwarunkowania prostytucji nieletnich dziewcząt: (rodzina, szkoła, rówieśnicy), *Problemy Rodziny*, nr 1, s. 54-59.
- Kowalczyk-Jamnicka M. (1999c), Sytuacja opiekuńczo-wychowawcza w rodzinach nieletnich prostytutek, *Opieka – Wychowanie – Terapia*, nr 1, s. 40-44.
- Krahé B., Tomaszewska-Jedrysiak P. (2011), Sexual scripts and the acceptance of sexual aggression in Polish adolescents. *Eur J Dev Psychol.* 8:6, s. 697-712, DOI: 10.1080/17405629.2011.611034.
- Kurzępa J. (2001), *Młodzież pogrnicza- „świnki”, czyli o prostytucji nieletnich*, Kraków: Impuls.
- Kurzępa J. (2012), *Młodzi, piękne i niedrodzy... Młodość w objęciach seksbiznesu*. Kraków: Wydawnictwo Rubikon.
- Łukaszek M. (2013), *Szorstka młodość. Socjalizacyjne wyznaczniki zachowań seksualnych młodzieży*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Lung F. W., Lin T. J., Lu Y. C., Shu B. C., (2004), Personal Characteristic of Adolescent Prostitutes and Rearing Attitudes of Their Parents: a Structural Equation Model, *Psychiatry Research*, vol. 125, s. 285-291.
- MEN (2017), <https://bezpiecznaszkola.men.gov.pl/bezpieczna-szkola-zagrozenia-i-zalecane-dzialania-profilaktyczne-w-zakresie-bezpieczenstwa-fizycznego-i-cyfrowego-uczniow>, dostęp: 04.06.18.
- MEN, <https://men.gov.pl/pl/zycie-szkoly/ksztalcenie-ogolne/podstawa-programowa>

- Metts S, Spitzberg BH. (1996), Sexual communication in interpersonal contexts: A scriptbased approach, (In:) *Communication, yearbook 19*, Burleson BR, Kunkel AW (red.), s. 49–91. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Miller J., Schwartz M D. (1995), Rape myths and violence against street prostitutes, *Deviant Behavior*, Volume 16, s. 1-23- Issue 1 <https://doi.org/10.1080/01639625.1995.9967984>
- Moczydłowska J. (1994), Prostytycja i zagrożenia, *Problemy alkoholizmu*, nr 2, s. 14-19.
- Moczydłowska J. (1995), *Kontakty nieletnich prostytutek ze swoimi rodzicami*, *Problemy Rodziny*, nr 5, s. 47-51.
- Moczydłowska J. (1995), Poziom inteligencji u nieletnich dziewcząt trudniących się prostytucją, *Szkoła Specjalna*, nr 5, s. 267-270.
- Moczydłowska J. (1996), Rodzinne uwarunkowania prostytucji nieletnich dziewcząt, *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, nr 10, s. 13-14.
- Ostrowschi N.V., Prince M.J., Zimmerman C., Hotineanu M.A., Gorceag L.T., Gorceag V.I., Flach C., Abas M. A. (2011), Women in post-trafficking services in Moldova: diagnostic interviews over two time periods to assess returning women's mental health, *BMC Public Health*, Vol. 11, s. 232.
- Ratner P., Johnson J.L., Shoveller J. A., Chan K., Martindale S.L., Schilder A.J., Botnic M.R., Hogg R. S. (2003), Non-consensual Sex Experienced by Men who Have Sex with Men: Prevalence and Association with Mental Health, *Patient Education and Counseling*, 49(1), s. 67-74.
- Schifter, Jacobo, (1998), *Lila's house: Male Prostitution in Latian America*. London: Harrington Park Press An Inprint of The Haworth Press, Inc: New York.
- Simpkins EP., Siberry GK., Hutton N. (2011), O zakażeniu HIV. "Pediatria po Dyplomie" vol. 15, nr. 1, s. 31-43.
- Ślęzak I. (2016), *Praca kobiet świadczących usługi w agencjach towarzyskich*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Statystyka Policji; <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-6>
- Sztobryn-Gierciuszkiewicz J. (2004), *Psychologiczne aspekty prostytucji*, Łódź: Wydawnictwo Dajas.
- Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 roku (Dz.U. 1982 Nr 35 poz. 228; Dz. U. z 2018 r. poz. 969.).
- Wojciechowska M. (2012), *Agencja towarzyska (nie)zwykłe miejsce pracy*, Kraków: Zakład Wydawniczy "NOMOS".